

НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЯ ЗА КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

Подобно на природната среда, културното наследство е невъзобновяем ресурс. То притежава изключителна познавателна стойност, създава уникална, неповторима среда и е от ключово значение за успеха на отрасли като туризма. Голямото предизвикателство е в това, че грижата за културното наследство изисква време, противно на сегашните повсеместно разпространени практики на неясни, непрозрачни и/или бързи решения. Културното наследство изисква специален управленски подход на базата на устойчиво мислене. Политиките за КН са най-слаби, когато са краткосрочни и преходни и са силни и успешни, когато говорим за дългосрочни визия и решения.

Поради това е необходимо да има официален държавен документ – Национална стратегия за културно наследство. Тя би следвало да отрази случващото се и целите в сектора „Културно Наследство“. Разнообразието от ресурси на наследството и необходимостта от неговото „оцеляване“, включително във връзка със съвременната икономическа реалност прави създаването на такъв стратегически документ, още по-наложително.

Документът трябва да е резултат от широк обществен дебат, да не е двусмислен, да включва комплексна визия за опазването на базата на актуалната социално-политическа и икономическа рамка, в която културното наследство е разположено и съществува. В него следва да се разпишат основни идеи и виждания, които да могат да се приложат за ресурс, обхващащ територията на цялата страна. Също така документът трябва да е съобразен с многообразието на заинтересованите лица, което е важен ключ към правилното управление на наследството.

Културното наследство не е и не бива да е отговорност на малцина. Днес в него инвестират министерства, местна власт, неправителствени организации, частни лица и др. Разнообразието от субекти, свързани с наследството, и разнообразието от връзки между тях налага изработването на ясни принципи за управление и комуникация.

Въпрос: Има ли в Българското законодателство формулировка за създаването на подобен документ? Каква е законодателната рамка?

В Закона за закрила и развитие на културата (ЗЗРК) е предвидено разработване на **Национална стратегия за развитието на културата**. Там е записано, че: *Министерският съвет по предложение на министъра на културата приема **Национална стратегия за развитието на културата за срок 10 години***. (Чл. 2а. (Нов - ДВ, бр. 106 от 2006 г.))¹ Стратегия за развитие на културата е разработена през 2011г. и до този момент не е приета. Една от нейните стратегически цели е опазването и социализирането на културното наследство и

¹ ЗЗРК - Чл. 2а (Нов - ДВ, бр. 106 от 2006 г.) *Министерският съвет по предложение на министъра на културата приема **Национална стратегия за развитието на културата за срок 10 години**, която трябва да влезе в сила до една година след влизането в сила на този закон.*

разкриване на неговия потенциал като фактор на устойчиво развитие. Оперативните цели, които са обвързани с културното наследство са: Въвеждане на съвременни модели за опазване и управление на недвижимото културно наследство (ОЦ1) и Социализиране на културното наследство (ОЦ4). Там са описани принципни мерки и действия, чийто формулировки не водят до конкретика. И това до известна степен е нормално предвид факта, че говорим за обща стратегия за култура, където недвижимото културно наследство е подраздел.

Специализирания Закон за културното наследство (ЗКН) прави връзка със ЗЗРК. Там (Чл. 12. (2) (Изм. - ДВ, бр. 54 от 2011 г.))² е казано, че *Стратегическите цели за управление и опазване на културното наследство се включват в стратегията по чл. 2а от Закона за закрила и развитие на културата след широко обществено обсъждане.* ДОТУК НИЩО НЕОБИЧАЙНО. НО в същия закон (чл. 11, ал.(3))³ се говори не за Национална стратегия за развитие на културата, а за **Национална стратегия за културното наследство**, която обаче е спомената един единствен път в рамките на целия закон без каквото и да е прецизиране на термина или обхвата му. И така ставаме свидетели на разминаване между двата закона, тъй като Култура и Културно наследство, не са припокриващи се термини.

Изхождайки от ЗКН - културното наследство е обект на отделна национална стратегия за културно наследство, каквато обаче към момента не съществува и не са известни опити за нейното създаване.

Въпрос: В кои документи/национални стратегии се споменава културното наследство и какво място заема в тях?

Съществуват документи, които правят препратки към културното наследство, но не решават въпроса с визията за неговото опазване. Например изготвеният към момента Стратегически план за развитие на културния туризъм използва културното наследство единствено и само като ресурс, без да е отчетена необходимост от обратно „вложение“ в него⁴. Отново като ресурс за развитие на туризма се споменава културното наследство и в Националната стратегия за Регионално Развитие. Във формулировката на визията за регионално развитие за периода 2012–2022 г. се казва: *„Българските райони – привлекателни за*

2 ЗКН - Чл. 12. (2) (Изм. - ДВ, бр. 54 от 2011 г.) Стратегическите цели за управление и опазване на културното наследство се включват в стратегията по чл. 2а от Закона за закрила и развитие на културата след широко обществено обсъждане с участието на заинтересовани научни и културни организации, юридически лица с нестопанска цел и регистрирани вероизповедания.

3 ЗКН - чл. 11,(3) Органите и организациите по ал. 1 и 2 осъществяват дейностите в съответствие с целите на този закон и национална стратегия за културното наследство, приета от Министерския съвет

4 Извадки от „Стратегически план за развитие на културния туризъм“

... В един така добре дефиниран проект културните паметници са считани като икономически **ресурс**, който покачва стойността и е предпоставка за икономическите процеси на валоризация...

... Консервацията и валоризацията на разкопаните зони и на откритите предмети се превръща в стратегически важна за регионалното развитие дейност...

... местните власти, които да възприемат наличието на археологичните обекти като икономически **ресурс**, така както и като възможност да се възстановяване корените на местната идентичност...

живеене, ефективно използващи своя потенциал за постигане на устойчив растеж, създаване на нови работни места, бизнес и туризъм, със съхранено природно и културно наследство.“⁵ Т.е. и тази стратегия разчита на съхранено или с други думи опазено наследство.

Въпрос: Можем ли при това положение да оставим културното наследство без собствена стратегия?

Написаното във вече съществуващите Стратегии е доброжелателно и оптимистично, но недостатъчно като база за конкретно съхраняване и развитие на културното наследство. Това е още една причина за необходимостта от Стратегия за културно наследство като самостоятелен документ. Нещо повече – необходимо е да се гарантира нейното зачитане и прилагане на всички нива - държавни институции, църква, неправителствени организации, частни лица. Това би могло да се случи ако в нея е разписано съществуването на контролен орган. Само за пример: Подобен орган не е предвиден в Националната стратегия за развитие на културата. Важно е и нейното обвързване с останалите стратегии, които имат отношение към културното наследство.

5 Оперативна цел: Развитие на устойчиви форми на туризъм и на културните и творчески индустрии в районите;

Специфична цел 1: Стимулиране на специфични за отделните райони видове туризъм, базирани на природно-ландшафтни и културни ценности и прояви. Относно: **предотвратяване на рисковете от деградация на ресурсите и загубване на идентичността** като по отношение на културното наследство това трябва да се случи посредством дейности като консервация, реставрация и интегрирането им в съвременната среда

Специфична цел 2: Опазване, валоризация, цифровизация, експониране и популяризиране на недвижими, движими и нематериални културни ценности.

Относно **подготовка на културното наследство за включване в регионални туристически продукти** и популяризиране в световен план. Цифровизацията на културното наследство като метод за привличане на туристи, учени в страната и стимулиране на местната икономика.

И не на последно място въпросът, който следва да си зададем е: Къде сме ние в сравнение със страните от Европейския съюз и съседните ни държави?

Може да се каже, че изготвянето на стратегии за културно наследство не е новост за Европа, а част от политиката на всяка уважаваща своето наследство държава.

Налице е тенденция на осъзнаване на необходимостта от опазването на този ресурс и държавите активно работят в сферата на изграждане или усъвършенстване на своите стратегии.⁶

Съвсем пресен пример: на 14.05.2015г. в Косово е обявен Регионален план за наследство – Изток (Regional Heritage Plan East), който е част от Интегрираната Стратегия за Консервация на културното наследство, създадена през 2006г.

Румъния има изготвена Стратегия за Национално Културно Наследство, като едновременно с това е създадена и Национална стратегия за устойчиво развитие за периода 2013-2020-2030, като двете са взаимнообвързани. Освен това е започната разработка на Местни проекти - Local Agenda 21, които целят да се пренесе мисленето за устойчиво развитие на локално ниво.

Малко по-далечен пример: Малта разработва своята стратегия за Културно наследство през 2012г., като продължение на Стратегията си от 2005г. Това се случва след обстойно експертно проучване, а в нея се включват нови цели и идеи за устойчиво развитие.

И така, остава отворен въпросът кога и България ще се присъедини към уважаващите наследството си европейски страни и ще създаде документ за неговото дългосрочно опазване, развитие и управление.

Арх. Александра Вадинска,
Инициатива за създаване на национална стратегия за културно наследство
Heritage.bg

⁶ Стратегии за отделни обекти или територии се изготвят във Великобритания. Стратегии за дигитализация на културното наследство съществуват в Литва, Естония, Латвия, Швеция, Холандия, а Исландия, Норвегия и Дания са в процес на подготовка. Ирландия има Национална стратегия за пейзажите, а във Великобритания са разработени множество локални стратегии за пейзажи.